

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת נְצֻבִים

הנסיון בארץ ישראל

בטעותם, לאחרונה נתגלו הארכיונים העתיקים של העיר הקדומה "אבלה", ושם מצאו מכתבים עתיקים כתובים על לוחות חרס, שנשלחו ממנה לסדום ולהיפך; התכתבויות המעידות שהתקיים מסחר ער בין המקומות האלה. ערי סדום היו איפוא ערים גדולות ומשגשגות.

גן עדן "מתאבן"

א"כ רואים אנו דבר פלא, מקום שהיום הוא שממה נוראה, היה פעם אחד המקומות הפורחים והמשגשגים בעולם. הרי כתוב שסדום היתה "כגן ה'" - כמו גן עדן. כמובן, סדום לא היתה כמו גן עדן ממש, אבל מכל העולם היא היתה המקום הכי דומה ל"גן עדן". והמעבר הזה, מהמקום הפורח בעולם למקום השומם בעולם - מצריך הסבר, מדוע נענשו אנשי סדום דוקא באופן כזה של הפיכה ברגע אחד מקיצוניות אחת לקיצוניות שנייה.

הקב"ה עשה כך בכוונה תחילה, כדי שסדום תהיה מחזה מחריד של שממה שייזכר לעולם. התורה מתארת את חורבן סדום במילה "ויהפוך", לא היה זה תהליך איטי או הדרגתי אלא החורבן המוחלט הגיע מיד במקום. התורה מתארת שה' המטיר עליהם "גִפְרִית וָאֵשׁ", כלומר גשם של כימיקלים, גפרית בוערת ומלח, שירדו בכמויות גדולות והפכו את הכל למינרלים. הרי מאובנים - צומח או חי שהפך לגוש אבן - נהיים ע"י שהחלבונים שבחפץ מוחלפים במינרלים. אם חפץ כלשהו מונח במקום שיש בו זרימת מים למשל, לאט לאט המים מוציאים את החלבונים מהחפץ ובמקומם החפץ סופח מינרלים מהמים, וכך במשך זמן רב הוא נהיה מאובן. לפעמים התהליך יכול להיות מהיר מאד, אם יש מספיק מינרלים להחליף את החלבונים בתוך זמן קצר.

וזה בדיוק מה שקרה לסדום, וגם לאשתו של לוט. כשנענשה בחטאה, היא התאבנה במקום, מהמטר העצום של הכימיקלים שהקב"ה הוריד. היא קפאה במקום, ונהייתה לאבן-מלח. "נציב מלח" הכוונה - עמוד של מינרלים. אשת לוט הפכה לאנדרטה לדורות - אפילו חכמינו קבעו ברכה על ראייתה (ברכות נד.), וגם סדום כולה היא אנדרטה של חורבן נורא.

היופי של ארץ ישראל

ארץ ישראל היא ארץ יפהפיה ופוריה, משופעת במעינות המשקים ומצמיחים שדות מוריקים של חיטה ושעורה, מלאה בכרמים ופרדסים עמוסי פרי בשפע עצום, מחזות של 'חלב ודבש' הם נופיה הטבעיים של הארץ; ולא שממה נוראה כסדום. "כי ה' אֶלְקֵינוּ מְבִיאָךְ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה אֲרֶץ נְחָלִים מֵיִם עֲיִנָּת וְתִהְיֶה

האזהרה החמורה

בפרשתנו הקב"ה מזהיר את בני ישראל מפני התוצאות הנוראות שיהיו, אם ייכנסו לא"י וילכו בדרכי החומריות והטומאה של יושבי הארץ. "פֶּן יֵשׁ בְּכֶם אִישׁ אֶו אִשָּׁה אוּ מְשֻׁפָּחָה אוּ שֹׁבֵט אֶשֶׁר לְבָבוּ פְּנֵה הַיּוֹם מֵעַם ה' אֶלְקֵינוּ לְלַקֵּת לְעַבֵּד אֶת אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם" (דברים כט יז).

אחרי ארבעים שנות נודדים במדבר, בהם היו להם רק את צרכיהם הבסיסיים, בני ישראל עומדים עכשיו להיכנס לארץ ישראל, שהיא זבת חלב ודבש ומשופעת בכל טוב חמרי; ניגוד קיצוני לכל מה שהיה להם עד עכשיו. לכן הקב"ה מזהיר אותם שלא ינצלו את טוב הארץ בצורה הלא נכונה.

וה' בוחן כליות ולב, ויודע שיהיו אנשים שייכנסו לארץ מתוך מחשבה שהנה סוף סוף לאחר המתנה כה ארוכה, כבר איננו 'אורחים קבועים' בארצם של אומות אחרות, זכינו וגם לנו יש 'ארץ משלנו', ארץ כל כך טובה ונעימה, וכי אסור לי ליהנות קצת מכל הטובה הזו? יהיו אפילו כאלו שישמעו את כל התוכחות והקללות ויחשבו לעצמם: הלא הכל נראה כל כך חזק ובטוח, בוודאי שטוב הארץ יהיה ברשותנו לנצח, כי מה כבר יכול להשתנות? והקללות אפילו אם יבואו... מן הסתם לא יגיעו אלי ממש... שיטה של "וְהַתְּבַרַךְ בְּלִבּוֹ לְאֹמֵר שְׁלוֹם יִהְיֶה לִי": עזוב - לי אין מה לפחד, לי לא יקרה כלום.

ולכן הקב"ה שולח אזהרה תקיפה וחמורה. אם ינסו עם ישראל לחיות בארץ ישראל כמו "משפחות האדמה" - אומות העולם, החיים בארצם ושואבים ממנה מלוא חופנים שפע של הנאות חומריות. לא רק שהוא לא יסלח על הפיכת מתנותיו היקרות להנאות חומרניות, אלא שהוא גם יביא חורבן איום ונורא על ארצם של בניו, והוא אומר להם: אשמיד אתכם מהארץ כמו שהשמדתי את האומות שהיו כאן לפניכם! - "כְּמַהֲפֹכֵת סֹדֶם וְעַמּוֹתָהּ אֲדָמָה וְצִבּוֹיִם אֶשֶׁר הִפֵּךְ ה' בְּאֶפְסוֹ וּבְחֻמָּתוֹ" (שם פסוק כב).

סדום כדוגמא!?

והנה, הקב"ה משתמש כאן באזהרתו לישראל בדוגמא של הפיכת סדום. צריך להבין, למה דווקא סדום נבחרה להיות לנו לדוגמא ומשל?

כידוע, הפיכת סדום היתה אירוע יוצא דופן, שניתן לראות את תוצאותיו עד היום. כשמטיילים בארץ ישראל אפשר לראות את אחד המקומות השוממים ביותר בעולם, האזור בו פעם היו חמש הערים הגדולות והעשירות של כנען סדום. הרשעים הכופרים ניסו בטיפשותם לטעון שמעולם לא היה שם שום ישוב. אבל למרבה צערם וכלימתם הכרחו להודות

היתה ארץ שהשתוותה לא"י לא רק ברוחניות וקדושה, אלא אפילו בגשמיות. אומת עבדי ה' קיבלו ממנו את התגמול הגשמי הגדול ביותר.

אבל לאחר התבוננות הדברים אינם פשוטים כ"כ. לשם מה ניתנה לעם ישראל ארץ ברמה הכי גבוהה של הטוב הגשמי שיש בעולם, הלא מתנה צריכה להתאים למקבל, ומאחר שעם עבדי ה' חי בעיקר במישור הרוחני - וכל תקוות חייהם היא חי העולם הבא, הרי הנאות העולם הגשמי לא מענינות אותו כלל, ולא יהיה אכפת לו אם הוא גר בארץ זבת חלב ודבש או בארץ חרבה שבקושי יכולה לקיים חיים. וכי מה כבר יש לעם ישראל לעשות עם ארץ ש"לא תחסר כל בה"? הרי עם ישראל מקדיש את חייו לה' ולתורתו בלבד, וכל עניני העולם הם אצלו כאין ואפס, רק "קִרְבַּת אֱלֹקִים לִי טוֹב" (תהילים עג כח), וכל השאר הבל! "ארץ זבת חלב ודבש"? את מי זה מעניין? "רצוננו לראות את מלכנו", ואין לנו שום רצון אחר! מהי ארץ משובחת לעומת "ארץ החיים" - עולם הבא?

לתת וודקה לשיכור

לעומת זאת, ל"גויי הארצות ומשפחות האדמה", שחיים בשביל ההנאות השפלות של העולם הזה, לכאורה אין שחר מתאים יותר מאשר ארץ ישראל. בשביל שייגעץ רוסי או פולני, נפלא! מה יותר טוב מעוד בקבוק וודקה משובחת? אם תאמר לגוי ליטאי שאתה נותן לו ארץ עם חיטה ושעורה משובחים שאפשר לעשות מהם וודקה ובירה משובחים במיוחד, לא יהיה קץ לשמחתו. ממש "עולם הבא" בעולם הזה!

בשביל "משפחות האדמה", בקבוק וויסקי הוא גן-עדן. זהו גוי, אדם שחי בשביל הנאות העולם הזה. אבל בשביל האבות וצאצאיהם שחיים במושגים של קרבת אלוקים וחיי העולם הבא, הנאות כאלה הם סתם תעתועי דמיון הבל הבלים. מה הקשר בין ארץ מלאה טוב גשמי לאומה החפצה רק בקרבת אלוקים?

לא רוצים גשם, רוצים עולם-הבא!

והאמת היא שקושיא זו קשה לא רק על מתנת ארץ ישראל לעם ישראל. הרמב"ם בהלכות תשובה (ט' א') מקשה קושיא שנוגעת ישירות לכולנו. הרי אנחנו מאמינים שאת השכר המובטח לנו על מעשינו נקבל רק במקום המתאים לקבלת שכר כה עצום, והוא העולם הבא, "כי הוא הנברא בהכנה המצטרקת לזה" (מסילת ישרים פרק א'). רק אחרי מותנו נקבל את גמולנו הנצחי. והנה התורה מלאה בהבטחות על שכר בעולם הזה דווקא! "אם בִּחְקֵי תִלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְנִתְּתִי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם וְכוּ'" (ויקרא כו א), אוכל בשפע, גשם, שלום בארץ, בתים טובים, בנים רבים, עושר. כל הדברים האלה הם בעולם הזה!

והרי אנו יודעים ש"שכר מצווה בהאי עלמא ליכא" (קידושין לט:). אפילו שכר של מצווה אחת פשוטה אי אפשר לקבל בעולם הזה, השכר הוא פשוט מידי גדול. המטבע של העולם הזה קטן מכדי לשלם בו שכר אינסופי על עבודה לאלוקים אינסופי. אז איך זה שהתורה מדברת רק על שכר בעולם הזה, ואפילו אינה מזכירה את השכר האמיתי שיבא רק בעולם הבא!?

לְצֵאִים בְּבִקְעָה וּבְהָר. אֶרֶץ חֹטֵה וְשֹׁעֲרָה וְגִפְן וְתֵאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וְדָבָשׁ. אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכַּנְתָּ תֹאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תִחַסֵּר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבִיָּה בְרָזַל וּמֵהַרְרִיָּה תִחַצֵּב נְחֹשֶׁת." (שם ח' ז'-ט'). והגמ' במסכת סוכה (סוכה לה.) אומרת שלא היה חסר בא"י דבר. לא היה שום דבר גשמי שהיה חסר לבני ישראל בארץ ישראל.

ועם כל זה, באופן פרדוקסלי, אנו מוצאים באמצע א"י מקום שממה ועזובן שאין כמותו בעולם. עד היום מדבר זה "תקוע" בטבורה של הארץ, בניגוד חריף ליפיה וטובה המופלא. כאמור, אין זה מקרה, אלא כך היה רצון ה', שבאמצע א"י יהיה מקום שעליו יוכל ה' להראות באצבע ולומר: תראו מה יכול לקרות גם לכם ח"ו. "כמהפכת סדום ועמורה".

ולא רק משה רבינו, אלא גם הנביאים דיברו על סדום. בתקופה מאוחרת יותר, הנביא יחזקאל בהזהירו את ישראל נקט את הדוגמא של סדום, ואומר: "הֲנֵה זֶה הָיָה עֲוֹן סֹדֹם אֲחֻותֶיךָ גָּאוֹן שִׁבְעַת לֶחֶם וְשִׁלֹּת הֶשְׁקֵט הָיָה לָהּ וּלְבָנוֹתֶיהָ וַיֵּד עָנִי וְאֶבְיוֹן לֹא הִחְזִיקָה" (יחזקאל טז מט). אם תלכו בדרכם, גורלכם יהיה כגורלה של סדום. הנביא השתמש בסדום כדוגמא, מפני שהתמונה של חורבן סדום היתה צרובה בתודעתם של בני ישראל כדוגמא לנצח.

המיוחד בסדום

ושוב, צריך ביאור: למה הדוגמא היא דווקא סדום? וכי חסרות אומות שחיו חיי הפקרות ומרדו בקב"ה, וה' השמידם? מהו הלימוד המיוחד דווקא בסדום, שלכן נבחרה להיות הדוגמא שעל ידה הקב"ה מזהיר אותנו תמיד?

כשנתבונן נראה, החורבן שפקד את סדום ועמורה היה שונה. במהלך ההיסטוריה העולמית, אינספור ערים ומדינות הוחרבו במלחמות, ברעב, או באסונות טבע. אבל כמעט תמיד - הן לא נשאו חרבות לעולם. עם הזמן צמחו מתוך חורבנם עמים חדשים ותרבויות חדשות. הזמן ומאמצי האדם עשו את שלהם, פצעי החורבן החלימו; החיים חזרו לפרוח באותם מקומות. חורבן סדום היה שונה, חורבן סדום היה באופן כזה שמנע כל אפשרות ליישוב המקום מחדש בעתיד.

הגפרית והאש, נועדו להבטיח שתמיד יישאר בטבורה של א"י אזור שיהיה מצבת עולם לחורבן. "גִּפְרִית וּמֶלַח שֶׁרְפָה כָּל אֶרֶץ לֹא תִזְרַע וְלֹא תִצְמַח וְלֹא יֵעֲלֶה בָּהּ כֹּל עֵשֶׂב" (שם כט כב). ונשאלת השאלה, למה?! מדוע דוקא כאן הביא ה' חורבן כה תמידי וקבוע, דוקא בארץ אשר "לא תחסר כל בה" שנועדה לבניו האהובים? למה ה' בחר דווקא בא"י להיות המקום בו יציב את מצבת השממון של סדום?

המתנה מתאימה למקבל?

כדי להבין את העניין ולענות על השאלות הנ"ל, צריכים אנו להבין מהי המטרה שלשמה הקב"ה מעניק לנו ארץ שהיא זבת חלב ודבש ומלאה כל טוב גשמי. אנו רואים בפסוקים שהקב"ה הבטיח לאבות הקדושים לתת להם את הארץ בגלל שלמות עבודת ה' שלהם. בעבודתם גידלו האבות אומה שלמה שמאמינה אך ורק בה' ועובדת את ה' בלב שלם, ולזרעם נתן הקב"ה את הארץ הטובה ביותר בעולם. ארץ מושלמת לעם המושלם! בזמן שעם ישראל הקפידו לעבוד את ה' כראוי, לא

יש דין ויש דיין

סיפר על בחור אחד מלפני שנים רבות, שהתחתן עם בת טובים, וימים מספר אחר החתונה עזב את אשתו החדשה והצעירה בלי שום מענה בפיו, רק ששוב לא נשאת חן בעיניו. רבינו הלך אצלו והתחנן לפניו פעמים רבות, ופירש לפניו כמה צער ובושה הוא גורם לה, והזהירו, ושום דבר לא הועיל והוא בשלו, וגרשה. הלך ונשא אחרת וכל הדבר נשכח וגדל כאיש מפורסם, ובדמי ימיו נעשה חולה גדול לזמן רב ואז נפטר. ואנשים השתוממו על מה זה, אבל רבינו אמר שאצלו זכור כמה התאכזר אז בשאט נפש ומעולם לא ביקש ממנה מחילה, א"כ אצלו אין שום תמיה בזה.

שהתורה אומרת לנו "וְאֲנָשֵׁי סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים לֹה' מְאֹד" (בראשית יג ג), צריך עוד פרטים להשלמת התמונה. מה בדיוק היו החטאים של סדום, שבעבורם נענשו בחריפות שכזו והפכו לדוגמא לדורות?

העושר והשפע של סדום היו מפורסמים בעולם, אבל הם לא נמשכו זמן רב. והסיבה היא, שהם לא הבינו את מה שאמר הרמב"ם, הם לא הבינו או לא רצו להבין, מה מטרת כל ההצלחה והשפע שלהם. עושרם גרם להם להיות אנוכיים, השחית אותם ולבסוף השמיד אותם. אנשי סדום עשו מעשים והנהיגו חוקים שכל מטרתם היתה להרתיע נזקקים מלבקש את עזרתם, ולמנוע הגשת כל סוג של עזרה או טובה לזרים. הם לא הבינו שתכלית הטוב שהושפע עליהם היא להיות אנשים טובים יותר.

גאווה מפרוסת לחם

ובדברי הנביא יחזקאל אנו רואים דבר זה באופן בולט: "הֲיָהּ זֶה הַיָּהּ עֶזְרָה לְעֹן סְדֹם אֲחֻתֶיךָ", אומר הנביא יחזקאל לעשרת השבטים - העוון שלך הוא אותו עוון של סדום, ומכאן שאם תמשיכו בדרככם תסבלו גורל דומה לגורל סדום. בואו נשים לב למילים הבאות: "גָּאוֹן שִׁבְעַת לֶחֶם", גאווה שנובעת משובע, זו הסיבה להשמדת סדום, הם התגאו כי הם היו שבעים.

בכל ארץ כנען, השפע החומרי היה סיבה להשחתה, אלא שאצל שבעת העממין זה לקח קצת יותר זמן, הם הלכו ונהיו מושחתים יותר ויותר עם הזמן, עד שלבסוף הקב"ה סילקם מהארץ. אבל בפניה אחת ההשחתה התקדמה בקצב מהיר הרבה יותר משאר הארץ, והפינה הזו היתה "כגן ה'", במקום שבו היו חמש הערים סדום, עמורה, אדמה, צבויים וצוער. שם השחיתות התחילה לחגוג הרבה לפני שאר המקומות. והסיבה היתה כי היה להם הכי הרבה אוכל. כך אומר הנביא, "זה היה עוון סדום אחותך - גאון שבעת לחם". כשהנביא מדבר - הקב"ה מדבר, ועלינו להקשיב. כשאדם משביע את עצמו בלחם, אפילו בלי למרוח גבינה למעלה - הוא גורם לעצמו גאווה.

דבר זה לא נשמע לנו פשוט כ"כ, ועלינו להתבונן בו. הנביא אומר לנו כאן שאם רואים פרח הולך ברחוב עם הג'ינס, מחפש בידור ומחפש היכן לעשות צרות - זה בגלל שהוא לא דעב. הוא כבר אכל ארוחת בוקר ויש לו כסף בכיס לארוחת הצהריים, וכבר נמאס לו אפילו לנשנש, ולכן הוא מחפש לו כל מיני תאוות אחרות ולא טבעיות, וכך מתחילה ההשחתה.

שכר מצווה - מצווה

עונה הרמב"ם, ודאי ששכר בעולם הזה אין לו שום ערך בפני עצמו. שום ערך! השכר האמיתי יכול להיות רק בעולם הבא. וכל השכר שמבטיחה התורה בעולם הזה אינו גמול אלא עזר וסיוע לאדם, כדי שיוכל להצליח בעבודתו את ה'. הרי מקומנו בעולם הבא תלוי גם ביכולתנו לקיים את המצוות כראוי כאן בעולם, ואם מלחמות, רעב או מחלות ימנעו מאיתנו לקיים מצוות, אזי כל זה מביא לבעיה רצינית ביותר. הצרות המטרידות את האדם מקשות עליו להתמסר לעבודת ה' בכל לב ונפש, ולכן עבור האדם שבאמת רוצה לעבוד את ה' בכל לב ונפש, השכר שהתורה מבטיחה בעולם הזה הוא המתנה היקרה ביותר.

חז"ל אומרים "שכר מצווה - מצווה" (אבות ד ב), השכר עבור מצווה הוא האפשרות לקיים עוד מצווה. זהו השכר הגדול בעולם - האפשרויות שה' מעניק לנו לעבוד אותו. ההצלחה והשגשוג בעולם הזה מסייעים לאדם להתקדם בעבודת ה', וכך הוא נהיה יותר ויותר ראוי לשכר האמיתי - בעולם הבא.

מים קרים - או משכורת

אומר לכם משל שאני אומר פעמים רבות: בוקר אחד, יש חדשות נעימות במשרד, הבוס התקין קולר - מתקן למים קרים. וכי יעלה על הדעת שהוא מתכוון לשלם לעובדיו את שכרם במים מינרליים קרים? ברור שהמים אינם משכורת, אלא נועדו להגביר את היעילות של העובדים. הוא עשה חשבון שהעובדים יעבדו בצורה יעילה יותר אם יהיו להם מים קרים לשותת. עובד עם כוחות רעננים ומצב רוח טוב יעיל הרבה יותר מעובד עייף וממורמר. ובמקום שהעובדים יצטרכו לצאת מהמשרד באמצע היום אל הקיוסק כדי לקנות בקבוק מים, הם יישארו במשרד וישתו מים מהקולר, וכך יהיו פנויים יותר להספיק עוד עבודה. את המשכורת הם לא מקבלים עכשיו, אלא יקבלו אותו בסוף החודש במעטפה. העולם הזה וכל הנאותיו הם כמו קולר של מים קרים, המשכורת השמנה בא תבוא, אבל בינתיים כל מה שאנו רואים הוא רק כמו אותו קולר.

ולפי זה מובן מדוע ה' נתן לישראל ארץ זבת חלב ודבש, ארץ שלא חסר בה דבר; כי מסגולת הארץ הקדושה שאם משתמשים בה כראוי היא כלי אדיר לזכות ליותר ויותר עולם הבא. אין מתנה טובה מזו בעולם, ארץ שמספקת את כל מה שאדם צריך כדי לעבוד את ה' באופן הטוב ביותר. דוד המלך אומר: "יִתְּנֵן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם וְעִמְלֵם לְאֲמִים יִיכָשׁוּ" (תהילים קה מה), הקב"ה נתן לעם ישראל ארצות שהיו שייכים לעמים אחרים, ובתים וערים שאותם עמים עמלו עליהם. למה? "בְּעִבּוֹר יִשְׁמְרוּ חֻקֵּי וְתוֹרֹתָיו וְיִצְרֹ" (שם מה).

בסדום לא למדו רמב"ם

ונחזור לעניין סדום: התורה לא מספרת סיפורי מעשיות, ולא באה להעשיר את ידיעותינו בהיסטוריה. ובכל זאת, את סיפור סדום התורה לא רק מספרת לנו, אלא מדגישה אותו ומשתמשת בו שוב ושוב כמשל להזהיר את ישראל מפני סכנת החומרנות. א"כ חשוב להבין היטב את פרשת סדום. למרות

מה היא פרוסת לחם

רבינו היה אומר כי בלי הכרת התענוג במאכלו אין ברכת המזון נאמרת כראוי, כי בברהמ"ז יש הודיה על החן והחסד שכלול במאכלים. ואמר - הלא הקב"ה הטביע כן, שיש לכל אחד תענוג ממאכלו, ומכיון שהוא נהנה מזה האריך יתעלם מזה, וסיפר כי פעם בדברו על זה בישיבה, היה שם מי שטען כי שזה נשמע כרדיפת הגשמיות, והשיב להם כי איננו אומר שיאכלו עוגה שוקולד או גלידה, אלא כוונתו על פרוסת הלחם ועל כוס המים שאתה מוכרח לאכול, כי הרי גם בזה יש תענוג רב, וחייבים בהכרת הטוב על זה. ואדרבה, באי נתינת דעתו על התענוג שבזה דוקא אז יצרו מפתהו להתאוות למאכלים מגושמים.

הגמ' במסכת עירובין (סה). שואלת: מפני מה נברא היין? אתם שומעים שאלה? אנו לא היינו מעלים על דעתנו לשאול כך, אבל חז"ל הבינו שלכל דבר בעולם ישנה תכלית אלוקית, ואם לא נדע מהי - עלולים אנו להשתמש בו שלא כפי כוונת הקב"ה. אם אנו חיים כאן בעולמו של הקב"ה, עלינו לדעת היטב כיצד הוא רוצה שנשתמש בו. וצריך לדעת, שהרבה פעמים כשחז"ל אומרים "יין", היין הוא רק משל, וכוונתם לכל הנאות העולם באופן כללי. א"כ כוונת הגמ' כאן לשאול - לשם מה נבראה ההנאה מהגשמיות שבעולם, איזו טובה תצמח מזה לעולם?

למה נבראו בתי מרזח

והגמ' עונה על כך שתי תשובות, שבמבט ראשון נראות רחוקות אחת מהשנייה כרחוק מזרח ממערב; אבל כבר נראה שהן שתי צדדים של אותה המטבע. תשובה אחת היא - "לנחם אבלים". דהיינו, לשמח ולעודד אנשים עצובים. זו המטרה העיקרית של הנאות גשמיות, לעודד ולשמח. אתמול קיבלתי שיחת טלפון מאנגליה, הדובר היה עצוב ומתוח; לא הולך לו, מרוב לחץ הוא לא מצליח להתרכז בתפילה ובלימוד בכלל. "מה לעשות?" הוא שאל אותי. הוא רצה תשובה "קצר ולעניין" - שיחות טלפון בינלאומיות הן יקרות מאד. אמרתי לו: "צא לטייל בחוץ, אל תחשוב על דבר אחר, פשוט תיהנה מן העולם שאתה חי בו, תחווה את כל הטוב והנפלא שסביבך, תיהנה ממצג האוויר הנחמד, ותשתחרר מכל המחשבות האפלות הללו, אח"כ תיכנס למיטה הנוחה שלך ותישן היטב. אתה צריך קצת לשמוח".

האמת היא, שמלחץ שטף חיי ההבל של אנשי העולם שחיים סביבנו, גם עלינו, עובדי ה', נופלת לפעמים קצת עצבות ותרדמת הכוחות. כולנו צריכים מידי פעם איזה משהו שירגיע ויעודד אותנו להתעורר ולראות בטוב ה' ובנעימות החיים שסביבנו, משהו שיתן לנו כח ודחיפה להמשיך הלאה. לכן הקב"ה נותן לנו את ה"יין" של העולם הזה, כל טוב העולם הזה - כל מיני סוגים של "יין" המעוררים את כוחות האדם לערנות ולפעולה.

זה הכלל שאנו למדים מדברי הגמ': "לא נברא יין אלא לנחם אבלים". ממה שמתרחש סביבנו בעולם, כולנו קצת אבלים! הקב"ה רוצה לתת לנו כח ועידוד, הוא רוצה שנצליח בעולם, ולצורך זה, החיים אינם יכולים להיות עגמומיים וקודרים. לפעמים צריך "סוכריה של מרץ" כדי שכל הכוחות השונים

וישמך - ויבעט

מישהו שלח לי לאחרונה סיפור, אנשים שולחים לי דברים כאלה. איש אחד היה נשוי לאישה מושלמת, באופי ובכל מה שאנשים רוצים שתתברך רעייתם. יום אחד הוא קם וגירש אותה. לא כי היתה לו איזו טענה עליה, או משהו נגדה; אלא - כי נמאס לו ממנה. זהו סיפור של רשעות שאין כדוגמתה. אדם שיש לו מידי הרבה בחיים. הוא אומר: "לחזור כל יום הביתה אל אשה טובה, ארוחה טובה ובית טוב? לא, זה לא מספיק לי. אני רוצה יותר מזה".

איזו מין רשעות זו?! אדם כזה ראוי שיחזור כל יום לכלא במקום לבית. היה טוב אם הוא היה עובד כל היום בעבודת פרך באיזו מחצבה, ובלילה חוזר לתאו בכלא ונותן מנוחה לעצמותיו הדואבות, אז הוא היה נהנה מהחיים. הוא היה אומר יפה תודה אם היה מקבל תפוח אדמה תפל לארוחת-ערב, ואם היו נותנים לו אשה כלשהי ובית מט לפול - הוא היה משתגע משמחה. הבעיה שלו היא שיש לו מידי הרבה, יש לו שלוש ארוחות ביום ואפילו אשה נפלאה - והוא לא נהנה מכל זה. זוהי רשעות שברשעות, וזה מה שקורה בדורנו. לכן הגויים ואלה שמתנהגים כמותם חושבים על כל מיני תאוות לא טבעיות, כי פשוט יש להם מידי הרבה.

לאכול את העולם הבא

עתה אנו מתחילים להבין מה החטא הגדול של "גאון שִׁבְעַת לָחֶם". הם היו צריכים להיות עבדי ה' הגדולים ביותר, כי ה' נתן להם לדור ב"גן ה'". היה להם כ"כ הרבה על מה להודות, והם היו אמורים ע"י זה להפוך לטובים וישרים יותר ויותר. אבל הם לא השתמשו בשפע הגשמי שלהם כדי להיכנע לה' ולעבדו, אלא להיפך. ולכן החליט הקב"ה שאין להם יותר מקום בעולם, והשמידם.

זה מה שהיה בסדום, הם הידרדרו לתהומות של רוע בגלל שהיה להם מידי הרבה. זוהי בעיה גדולה מאד, ולכן נרחיב עליה קצת כדי ללמוד בשביל עד כמה הרוע הזה במיוחד עמוק ומסוכן לעם ישראל.

ליהנות מן העולם, בזהירות

אצל עם ישראל הדבר גרוע אף יותר משחשבנו, כי מעבר לכל מה שדיברנו עד עכשיו, אם יהודי מתייחס להנאות העולם הזה בתור שכר מעשיו הטובים, ולא בתור כלי לעשות עוד מעשים טובים - הוא אוכל את עולמו בחייו. ואין אסון גדול מאשר למכור את העולם הבא עבור גזיד עדשים, או אפילו גזיד טשולנט.

אני לא אומר שאסור ליהנות מן העולם הזה, ליהודי יש זכות ליהנות מן העולם. במקום זה אנו תמיד מדברים על הטובה הגדולה שהקב"ה מיטיב עמנו בהנאות העוה"ז, אין סיבה שיהודי לא ישמח בחייו. אבל חייבים לעמוד תמיד על המשמר ולשאול את עצמו בכנות: האם אני לוקח רק לשם סתם הנאה, האם אני לוקח מן העולם מידי הרבה? האם אני באמת צריך בית יפה כ"כ, או רהיטים ווילונות יקרים כ"כ? אני לא בא לשפוט אף אחד, אבל חובה לחשוב על זה תמיד כי הסכנה כאן גדולה.

להתענג על ה'

לפני פטירתו אמר רבינו, שחלק מעבודת התשובה היא להרבות בהכרת טובת ה' בדווקא על אותו ענין מסויים שצריך לתקן ולשוב עליו בתשובה - כשאדם חוטא בדבר הוא כביכול מנתקו מה', כשהוא חוזר ומודה לה' על הדבר, הוא כביכול משיב אותו חזרה לה'. וכשדיבר על שאלת הראשונים מדוע לא הוזכר בתורה שכר העולם הבא, ביאר שהעיקר הוא עולם הזה, שכאן הוא מקום העבודה, והעוה"ז יותר נחוץ וכמו שאמרו חז"ל יפה שעה אחת...מכל חיי העוה"ב. וביאר את דברי המסילת ישירים שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה', שעיקר בריאת האדם היתה להתענג על ה' כאן בעולם הזה, ואילו חיי העוה"ב הם רק הוספה.

יש להם חלק. אבל לא אותו". אז מה המלאכים אומרים לגוי הזה? "הרי קיבלת חיים טובים. בריאות עד גיל מסוים, אשה, בית, היה לך קצת כסף בבנק, נכון? אז כבר שילמו לך. מה, אתה רוצה שכר נצחית? זה כבר לא הובטח לך. הקב"ה לא חייב לך שום דבר".

עשרים ושלושה סוגי לחם

הקב"ה רוצה שהעולם הבא יהיה שמור רק לצדיקים, ולכן הוא הכין דרכים לפרוע לרשעים את שכרם בעוה"ז. הוא שם בכל פינת רחוב אצל הגויים חנויות אלכוהול, או בתי קפה או חנויות אחרות; יש בשכונות של הגויים מאפיות עם עשרות סוגי לחמים! פעם עצרתי וספרתי, היו עשרים ושלושה סוגים. איזה כיף! לעולם לא נמאס לאכול, כל יום אוכלים סוג אחר. למה ה' נותן להם כזה שפע? כי הוא לא רוצה לראות אותם בעולם הבא, אז הוא מחסל את החשבון המגיע להם כאן. זה השכר שלהם! בשביל זה קיימים "לונה-פארקים" ומכונות יקרות, סטייק טוב או חתיכת הרינג עסיסי. אפשר לראות ברחוב גויים מפני אשפה שמנים מאד, לא נהיים שמנים מלנשום אויר. ונשותיהם ג"כ, מדדות מהסופר עם שקיות ענקיות מלאות באוכל. הם אוכלים המון, הקב"ה נותן להם כל טוב, בנדיבות רבה, כדי להתפטר מהם בעולם הזה, שלא יהיו איתנו בעולם הבא.

היכן סדום כיום?

ועכשיו הגענו לבעיה הגדולה שניצבת בפנינו בתקופה בה אנו חיים כיום: הרי גם לנו יש שפע! בסופר מציעים לנו המון סוגי אוכל בהכשרים מהודרים, והתוצאה היא: אנו אוכלים טוב מידי. וחס ושלום, חס ושלום שלא נגיע ל"למעלה" ונגלה שאנו כמו אותו מפנה אשפה גוי, ואכלנו את שכרנו בעולם הזה.

לכן מזהיר אותנו הקב"ה בפרשתנו, אני מביא אתכם אל מקום שיש בו שפע של חומרות, אל תהיו כמו סדום, הסיפור של סדום חייב לעמוד מול עינינו תמיד. זו דוגמא לעם שנכשל בתפקידו בעולם, במקום להשתמש במתנותיו של הקב"ה כדי להשלים את עצמם, הם עשו חורבן. לכן סדום נמצאת בא"י - מקום מגורי עובדי ה', ים המלח וכל השממה שסביבו, נמצאת בטבורה של הארץ המשובחת ביותר בעולם, כי דווקא במקום משכנו של העם הנבחר, היחיד שבאמת אכפת לקב"ה ממנו - צריך מזכרת נצח למה שקורה כשמשמשים בטוב העולם באופן לא נכון. כי בני אדם רבים נכשלים בתפקידם בעולם; לא

שבאדם יפעלו יחד בערנות ובחיות, הפיקחים יודעים לקחת לגימה אחת של "יין" ולהמשיך הלאה, "סוכריה אחת" וחוזרים ישר לעבודה. מספיק ליהנות מעט כדי להירגע ולהתעודד, ואז חוזרים לעבודת ה' במרץ. וכך הם חיים באושר. ישנן דרכים רבות ליהנות מן החיים בצורה יעילה, רק צריך לדעת מתי וכמה.

העולם צריך משרתים

זוהי סיבה אחת לבריאת היין. והסיבה השנייה, אומרת הגמ' "כדי לשלם שכר לרשעים". שימו לב: ההנאות הללו כשאינם משמשים ככלי לעבודת ה', נועדו לשלם לרשעים את שכרם בעולם הזה.

הרי גם הרשעים עושים מעשים טובים, וזו בעיה. הישמעאלי הזה שזרק עליך אבן כשעבר לידך ברכבו, אתה חושב לעצמך שבוודאי הוא ראוי לו שמשמים יסובבו שהוא יתנגש הרגע בעמוד חשמל וחסל. אבל זו טעות; אדרבא להפך, דוקא בשבילו זה כן היה הדבר הכי טוב שהוא ימות במקום, אבל משמים לא מניחים לו למות ככה, ואבאר לכם למה.

נחוץ לנו בחיינו שיתקיימו הפחותים הללו, תארו לעצמכם אילו לא אותם קלי דעת שאין להם שום מטרה גדולה בחיים רק להנות פה ושם, כמה היה קשה ויקר למצוא מי שיעשה את כל העבודות הפשוטות שנדרשות לנו לחיינו, ואם הם עושים עבורנו, לפעמים הם עושים גם דברים טובים. אפילו מסכנים את חייהם כדי להציל אנשים. ואל תגידו "אין לו ברירה, זו העבודה שלו". כבר אמרנו כאן יותר מפעם אחת, שכשאדם לובש מדים של תפקיד מסוים, זה מעורר בו רגש של אחריות לתפקידו. בלילה כשהוא מוריד את המדים וחוזר הביתה, הוא מתנהג אחרת; אבל עכשיו הוא עושה מעשים טובים, הוא מתנהג באחריות ובחסד ואפילו מוכן לסכן את חייו למען הזולת. יש מהם שעושים דברים טובים! אין אדם שאין בו לפחות קצת טוב. אז מה עושים אתו? הרי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה! (ב"ק לח:): אפילו לגוי מגיע שכר על ניקוי הרחוב ופינוי האשפה.

השוטר האיטלקי רוצה עולם הבא

לפני שנים רבות הייתי בתחנת המשטרה כדי למסור עדות נגד כמה בריונים שפרצו לבית-הכנסת הישן שלנו. כשנכנסתי אל החדר שבו הייתי צריך לדבר עם השוטרים, אחד מהם שוטר איטלקי, ניגש אלי ואמר לי שלטובתי כדאי שאשב בצד, כי כשתפתח הדלת הבריונים שישבו בחדר השני עלולים לראות אותי, ומאד לא כדאי לי שיראו מי שמתלונן עליהם. הוא היה מאד אדיב ומתחשב, והביא לי תועלת מרובה. תמיד אזכור את השוטר האיטלקי ההוא, ואכיר לו טובה.

וזה אומר שאם אזכה להגיע לעולם הבא, יבוא האיטלקי הזה ויעמוד לידי וירצה לבא איתי! הוא יאמר, "כבוד הרב, אתה זוכר איך שעזרתי לך אז עם הפריצה לבית-הכנסת? ייעצתי לך, תמכתי בך ופעלתי עבורך, דאגתי שהפורעים ייכנסו לכלא. ואפילו הצלתי אותך כשהובלתי אותך הצידה שלא יראו אותך. מגיע לי שכר על זה, לא?! מצב לא נעים. בושות גדולות בשבילי, המלאכים שם יאמרו לי מה, את הגוי האיטלקי הזה אתה רוצה להכניס אתך?! "מילר אתה יכול להיכנס, כל ישראל

ואף שלא נוכל לומר שאנו מבקשים כך באמת ובתמים בלי שום פניות זרות, בוודאי שלא, אבל נאמר את המילים בכל זאת! ועד כמה שנוכל נרצה שתהיינה אמיתיות.

ולא רק בראש השנה, נתלמד בזה ונתרגל בזה כל השנה. נשנן לעצמנו שה"קריירה" האמיתית שלנו בעולם היא להתכונן לעולם הבא, וכל ההנאות שיש לנו ניתנו לנו אך ורק לצורך זה. ושאם לא נזכור את זה ונשתמש בעולם להנאתנו, הרי אנחנו לוקחים את ההזדמנויות האלו להשיג עולם הבא והופכים אותן לשכר שלנו בעולם הזה. אנו מחליפים שכר נצחי בהנאות זולות וחולפות. ואין דבר עצוב ומעורר רחמים יותר ממכירת נצח בעד נזיד עדשים.

וכשנבקש מה' חיים ושפע לצורך עבודתו ולא לצרכנו, הרינו למדים את הלקח שהקב"ה רצה שנלמד מסדום וחורבנה. ועם הלקח הזה ניגש אל ה' בראש השנה ונבקש ממנו בכל ליבנו שנזכה להשתמש במתנותיו השנה, ובפרט בחיים שייתנו לנו כדי לגדול עוד ועוד בעבודתו.

שבת שלום ומבורך!

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

איך עלינו להתייחס לתנועת הציונית?

תשובה:

הציונות איננה סתם תנועה פוליטית, או החברה להקמת מדינה עבור יהודים, אלא היא שיטה עם אידיאולוגיה שיש בה מסר חדש לכל העם יהודי. השיטה הציונית חידשה גישה שאומרת שבשביל להיות יהודי לא צריך לחיות על פי התורה שעם ישראל קיבל מה' במעמד הר סיני, כל מה שצריך הוא לתמוך ברעיון של מדינה יהודית. לכן אתה גם יכול להיות אתאיסט וכופר ולהיות ציוני טוב! ועל זה אנחנו אומרים: שיטה שמכריזה שלעם ישראל אין צורך בתורה, שאפשר לאכול טרפות ולחלל שבת, ועדיין להיות יהודי נחמד זהו חילול ה'!

הדבר ידוע, בעולם מקובל שלכל אומה יש דגל מסויים, דגל שהיא מניפה בעוז ובגאווה, ולא מעט חיילים מסרו נפשם עבור כבוד הדגל של מדינתם! הנפת דגל היא הכרזת מטרה לאומית מסויימת, הדגל מכריז - זו המטרה, זהו האידיאל, ואין משמעות לכל דבר אחר. היהודי יודע, לעמנו עם ישראל יש רק דגל אחד ומיוחד: התורה המסורה לנו מאבותינו דור אחר דור עד אלו שעמדו לרגלי הר סיני ושמעו מפי הגבורה אנכי ה' אלקיך!

וצריך לדעת, העם היהודי אינו אומה כשאר אומות העולם, העם היהודי הוא אומה רק בגלל התורה וכדברי רבינו סעדיה גאון "אין אומתנו אומה אלא בתורתה", ורק דבר אחד מגדיר אדם כיהודי, הנאמנות לה' ולתורתו.

ועוד דבר, כשהקב"ה ברא את העולם עם שבעים אומות, הוא גם נתן לכל אומה ארץ מסויימת לגור בה. עם ישראל יוצא מכלל זה, עם ישראל הוא עם היחידי שהקב"ה לא נתן לו ארץ. ומה שהקב"ה הביא אותנו לארץ ישראל היה אך ורק מפני שהיא ארץ קדושה המסוגלת להביאנו לתכלית חיינו - עבודת ה' בשלמות וקרבת ה'. לולא התורה אנחנו סתם עם של צוענים, עם ללא ארץ ומולדת.

ארץ ישראל היא ארץ קדושה לעם קדוש, וכל הצרות שסובלים היהודים בארץ ישראל מהישמעאלים הוא מחמת רשותם של מחטיאי הרבים העומדים במערכת השלטון, ובכל עת שהם מוסיפים להחטיא בזדון מתדרדר המצב רח"ל.

באנו לעולם כדי לנצל אותו ולהשתמש בו לצרכינו, אלא כדי לנצל את המתנות הטובות שה' נתן ע"מ להשיג עוד ועוד דרגות בעבודת ה'.

אנשים רבים שוכחים מדוע הם כאן, מה התכלית שלהם בעולם. גם בקרב ציבור שומרי התורה, אנשים אוכלים ואוכלים, נהנים ונהנים, וההפסד הוא נורא! הם מוכרים את שכרם בעולם הבא עבור כלום. התורה מספרת לנו על סדום כדי שנראה וניקח מוסר, כי לקב"ה אכפת ממנו והוא רוצה רק את טובתנו הנצחית. המטרה העיקרית של חורבן סדום היתה בשביל ללמד לקח לעם ישראל לדורותיו; ואין גבול לחשיבות הלקח הזה, לחשיבות העניין של שימוש באינסוף המתנות שה' נתן לנו תמיד, כגון חיים, פרנסה, משפחה, שלוה - אך ורק כדי לעבוד אותו, ולא ח"ו למען הנאותינו בלבד, כך שאוכלים את הזכויות שלנו בעולם הזה.

הכנה לראש השנה

עכשיו ניגש לראש השנה. בימים הקרובים נבקש מהקב"ה השכם והערב לגזור עלינו בריאות ושלוה וכל שאר צרכינו ורצונותינו. אבל לשם מה אנו רוצים את כל זה? לאיזה צורך מתכוונים אנו להשתמש בשפע שה' ישפיע עלינו? אנו מבקשים "זכרנו לחיים... וכתבנו בספר החיים למען אלוקים חיים". תן לנו מה שאנו צריכים, כדי שנוכל לנצל כל הזדמנות לגדול בעבודתנו אותך - למען אלוקים חיים.

מה זה 'למען'? חייל שמתגייס לצבא, בבוקר הראשון שלו, הוא מקבל מדים חדשים, מגפיים חזקות, נשק וארוחת בוקר טובה - מתנות נחמדות. הוא ניגש למפקד שלו ומודה לו באופן אישי על כל הטוב הזה, והמפקד אומר לו: "לא, לא. אתה לא מבין מה שקורה כאן. כל הדברים הנ"ל אינם מתנות עבורך, אלא הם כלים שתוכל בעזרתם להיות חייל נאמן ומוצלח. ואם אתה חושב שהכל בשבילך ותשתמש בהם לעצמך, הרי שאתה משתמש בהם לרעה והם ילקחו ממך".

אתה יושב לארוחת ערב, ואשתך לא מגישה לך פרוסת לחם יבש וכוס מים, אלא אוכל טוב, והרבה. אז כדאי לך להחליט באיזה צד אתה: האם אתה חושב שכל זה שלך ובשבילך, זה מגיע לך, ואז אתה אוכל את השכר שלך כאן; או שאתה מבין ש"שכר מצווה בהאי עלמא ליכא", ואתה אוכל רק כדי שתוכל לצאת ולקיים עוד מצוות. זו שאלה גדולה מאד, ואני משאיר אותה לכל אחד מכם להכריע בה בעצמו.

להמליך את ה'

כשנעמוד לפני ה' בימים הנוראים, ונתחנן אליו שייתן לנו חיים - הנסיון מראה שלקבל חיים זה לא דבר פשוט, הרבה מאלה שביקשו חיים בשנה שעברה נמצאים עכשיו בבית הקברות. נתחנן אליו שייתן לנו חיים, ושלוה-בית, ופרנסה, ושידוכים, ובריאות, וילדים טובים - אבל נתחנן "למעןך". "אני מבקש את כל מה שיעזור לי לעבוד אותך, ה'. אני לא מבקש סתם הנאות. וגם לא סתם צרכים, כדי שאני אצליח לשרוד עוד שנה. אלא הכל כלים לעבוד את ה' באופן טוב יותר. ואם מבקשים ממנו באמת רק כדי לעבוד אותו, אין המלכת ה' גדולה מזו. "ה', אתה מלכי ואני רוצה להיות לך עבד טוב. אנא תן לי את הכלים לכך".